

מקום עריכתו ושמו של תלמוד הירושלמי

תלמוד הירושלמי נערך וסודר בישיבת טבריא בראשותו של רבי יוחנן מסדר הירושלמי, להוציא שלושת הבבות שיש הסבורים שנערכו בקיסרין.

להנחה זו שתלמוד הירושלמי נערך בטבריא מביא הרב זאב ראבינאוויץ במאמרו "ע"ד חבורו של תלמוד ירושלמי" ראייה ממסכת מגילה (פ"ג ה"ב): "ר' חלבו היה דריש בציפורין פסק תמן י"ג, אתא בעי למיתן "הכא", א"ל "ר' אמי" וכו'. והנה מוכרח שבמלת "הכא" נתכוונו אל המקום שבו נתחבר הירושלמי, ואין זה אלא טבריא מקומו של ר' אמי כמו שאמרו בבבלי ברכות (ח). "ר' אמי" ור' אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא "בטבריא", וכן בבבלי ביצה (ט"ז): "ר' אמי" ור' אסי מערבי אכולה טבריא. ועי"ש עוד אסמכתות לזה, ובספר עלי תמר להרב ישכר תמר בהקדמתו ריש חלק א'.

אף רבי יוחנן מצינו שהיה גר בטבריא, כדאמרינן בשביעית (פ"ט ה"א) וביצה (פ"א ה"א): "ר' אבא בר זמינא בשם ר' יצחק מן קומי אילין תרתי מיליא "נחית ליה ר' יוחנן מציפורין לטבריא".

מצאנו בגאונים וכן במקצת מן הראשונים שקוראים להירושלמי בשם תלמוד המערב או תלמוד ארץ ישראל, אולם רוב הראשונים קוראים אותו בשם "תלמוד ירושלמי" ברומזם לעיר ירושלים, ולכאורה אם נתחבר בטבריא מדוע לא יקרא שמו על שם העיר שבה הוא נתחבר. ועוד הוסיף להעיר בענין זה הרב אברהם יצחק דוּבאס בפתיחה לספרו מיקרי ירושלמי, שמצינו גם שהבבלי מכנה תלמוד זה בשם ירושלמי, שעל המשנה (פ"א מ"א) חב המזיק מעירה הגמרא האי תנא "ירושלמי" הוא דתני לישנא קלילא.

לשאלה זו מוצאים אנו מספר תירוצים. בעל האורחות צדיקים בשער התורה כותב: "ונקרא ירושלמי, בשביל שהיה [רבי יוחנן] דר בירושלים".

ובספר עלי תמר (שם) מביא שני תירוצים על קושיא זו, בתירוצו הראשון הוא כותב, שנקרא תלמוד הירושלמי לפי שמקורו בישיבת חכמי ירושלים כמ"ש הירושלמי במס' כתובות (פ"ג ה"א) "ת"ס בתי כנסיות היו בירושלים וכל אחת ואחת היו לה בית ספר ובית תלמוד וכו'".

ועוד, כדי לחלוק כבוד לירושלים שהיתה חריבה באותם ימים, וכפי שמוכח בירושלמי מגילה (ריש פ"א) שחלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן ימים ותלו אותה מימות יהושע בן נון.

הוסיף וביאר ענין זה בספר מיקרי ירושלמי (שם), וכתב לפרש ע"פ מה דכתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ואומר אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי וכתוב פקודי ה' ישרים משמחי לב, וכן בסדר התפילות מתפללין על ירושלים, בברכה, בק"ש, ובתפלה, כמבואר בירושלמי ברכות (ד' ה').

אחד מגדולי מפיצי הירושלמי בדור האחרון הרב אברהם מרדכי הרשברג בספרו "אוצר הירושלמי" מקשר את מקום עריכת הירושלמי בטבריא עם ביאת גואל צדק במהרה בימינו וזה תוכן דבריו.

כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פי"ד ה"ב) "בתחילה כשנבנה בית המקדש היו בית דין הגדול יושבים בלשכת הגזית שהיתה בעזרת ישראל וכו', וכשנתקלקלה השורה גלו ממקום למקום, ולעשרה מקומות גלו וסופן לטבריא, ומשם לא עמד בית דין גדול עד עתה, וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש".

ובגמ' ר"ה (ל"א) וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים וכו' ומצפורי לטבריא, וטבריא עמוקה מכולן וכו', א"ר יוחנן ומשם עתידין ליגאל שנאמר התנערי מעפר קומי וכו'.

והנה הרמב"ם נסתלק כ' טבת תתקס"א בעיר פוסטאט במצרים וצוה לקבור את ארונו בטבריא, וזה מתאים לפי שיטתו דקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם למקדש.

נראה דרבי יוחנן שחיבר את תלמוד הירושלמי בישיבתו בטבריא ושם היה מקום מושבם האחרון של הסנהדרין, לכן אמר רבי יוחנן לשיטתו דמשם עתידין ליגאל, דכיון דשם היא יצירת התלמוד הירושלמי לכן הגאולה כשמשיח יבוא ויחזיר סנהדרין למקומן מקום המקדש יחזור תחילה לטבריא כדי להביא אורו של הירושלמי לעולם שזהו יצירת ירושלים, ולהחזיר עטרה ליושנה שילמדו את התלמוד הגדול הזה אשר מלא תורת ארץ ישראל.